

Citation:

J. Tinbergen, Levensbericht W.H. Somermeyer, in:
Jaarboek, 1983, Amsterdam, pp. 178-181



WILLEM HENDRIK SOMERMEIJER

Herdenking van

Willem Hendrik Somermeijer*

(19 april 1919 – 30 mei 1982)

door **J. Tinbergen**

Op 30 mei 1982 is, na een moedig gedragen lijden, overleden ons medelid Willem Hendrik Somermeijer, geboren op 19 april 1919. Mij is verzocht hem hier te herdenken, wat ik met weemoed doe; het overleven van een promovendus door zijn promotor heeft iets gemeen met het overleven door ouders van een kind.

Ofschoon ik hem pas heb leren kennen toen hij volwassen was, hebben wij lang genoeg samengewerkt, al spoedig na zijn promotie als collegae, om het mij mogelijk te maken hem als wetenschapsbeoefenaar uit te beelden. Daarbij heb ik ook zijn algemeen menselijke trekken voldoende ervaren om het beeld iets vollediger te maken.

Al in zijn gymnasiumtijd was gebleken dat Wim Somermeijer over ongewone gaven van geest en gemoed beschikte en wel in verschillende richtingen, waardoor hij moeite had te kiezen in welke studie hij zich zou specialiseren. Na een jaar aan de Technische Hogeschool te Delft te hebben gestudeerd, wijzigde hij zijn koers en ging rechten studeren aan de Universiteit te Leiden. In drie jaar behaalde hij de meesterstitel. Hij had zich daarbij niet beperkt tot het volgen van juridische colleges, maar ook wiskunde en filosofie op zich laten inwerken.

De veelzijdigheid van zijn belangstelling en zijn kunnen wordt ook weerspiegeld in de functies die hij heeft bekleed. In Nederland werkte hij korte tijd bij de Algemene Rekenkamer, drie jaar bij het Bureau Documentatie Bouwwezen, vier en later nog eens twaalf jaar bij het Centraal Bureau voor de Statistiek en van 1965 af aan de Nederlandse Economische Hogeschool, die in 1973 de Erasmus Universiteit Rotterdam werd.

Niet alleen zijn functies, ook de landen waar hij werkte vertoonden uiteenlopend karakter. De statistiek beoefende hij behalve in Nederland ook op Curaçao, in Athene en in Teheran, uitgezonden door de Verenigde Naties. Aan het onderwijs wijdde hij zich, vóór zijn Rotterdamse tijd, aan de University of Western Ontario, Canada.

Zijn proefschrift schreef hij zonder het te weten. Een omvangrijke studie van de inkomensongelijkheid, op het Centraal Bureau voor de Statistiek geschreven, werd, op voorstel van Directeur-Generaal van de Statistiek Idenburg, door mij graag aanvaard als dissertatie. Dat was in 1965; maar wij kenden elkaar al van 1942 af, toen zijn eerste werkperiode aan het CBS begon. In 1965 was het mogelijk om als jurist

* Schrijver dezes is collega T. Kloek en Dr. J. van Daal dankbaar voor het verschaffen van enige feitelijke informatie ten behoeve van dit levensbericht. Hun herdenkingsbijdragen zullen t.z.t. in De Economist verschijnen.

een doctoraat van de economische faculteit te ontvangen, overigens uit handen van een gewezen natuurkundige.

Somermeijer had zich al vroeg ontplooid als een wetenschapsbeoefenaar in de meest volledige zin van deze activiteit, d.w.z. aan alle eisen voldoende die de methodologie – ik denk hier aan de normen geformuleerd door onze collega A.D. de Groot – hier stelt. Dat hield voor hem, evenals voor mij, in, zo goed mogelijk de niet overtroffen werkwijze van de natuurkunde trachten te benaderen – al wisten wij dat een aantal psychologen hierover anders denken. Ondanks dit standpunt waarschuwde hij terecht tegen het te gemakkelijk overnemen van leerstellingen uit andere wetenschappen, op grond van oppervlakkige analogieën. Zulke analogieën moesten, om te worden gebruikt, wel gebaseerd zijn op een wezensgelijkheid.

Het object van Somermeijer's wetenschappelijk werk was duidelijk van econometrische aard, waarmee ik bedoel dat het tot de economische wetenschap behoorde, voor wiskundige behandeling toegankelijk was en dat de opgestelde hypothesen aan gemeten waarnemingen getoetst werden met behulp van mathematisch-statistische methoden. Elk dezer drie aspecten van de econometrie beheerste hij, al was zijn leeropdracht in Rotterdam dan de wiskundige economie. Het daartoe in strikte zin niet behorende begrip voor het wezen der empirie had hij door zijn langdurige ervaring als statisticus in zijn bloed.

Zijn intrede van 1967 verenigt de strenge eisen die hij stelde aan de specificatie van economische relaties, dus aan de te toetsen hypothesen. Op hoffelijke wijze interpreteert hij een geval waarin ik gezondigd heb tegen één dezer eisen als een voorloper van lineaire programmering.

Eén van zijn hoofdonderwerpen is het begrip „verdeelmiddel”. De zo eenvoudig lijkende eis dat de delen waarin men een groter geheel splitst tezamen weer dat geheel moeten vormen heeft heel wat wiskundig economen of wel hoofdpijn bezorgd of tot verwaarlozing van die eis verleid. Hier heeft Somermeijer belangrijke bijdragen geleverd en, op solide grond, analogieën gebruikt. Hier ontmoeten elkaar gezinsuitgaven aan vele soorten goederen en diensten, studenten verdeeld over verschillende universiteiten, emigranten naar uiteenlopende landen, akkers over de gewassen die erop geteeld worden. Over het eerstgenoemde onderwerp – gezinsuitgaven – handelt zijn samen met Bannink geschreven voornaamste boek, zoals terecht door Kloek gesteld in de aan Somermeijer gewijde herdenkingsrede van 4 juni jl. Hier komt men zijn naam tegen in de literatuur naast Carlevaro en Solari, Houtakker, Johansen, Stone, Theil en anderen – dus in de eerste rijen.

Zijn veelzijdige belangstelling deed hem ook een open oog hebben voor de wenselijkheid en noodzakelijkheid van interdisciplinair onderzoek. Als één der eersten wees hij op de noodzaak om bij het opstellen van produktiefuncties samen te werken met ingenieurs. In het land van de „grandes écoles”, Frankrijk, is een groot deel van de economische wetenschap zelfs door ingenieurs opgebouwd; maar in de meeste andere landen is de samenwerking veel lossier – ook al doceren enige der grootste Amerikaanse economen aan het Massachusetts Institute of Technology (MIT). Somermeijer was vermoedelijk door zijn jaar in Delft toch onder de indruk gekomen van de ingenieursaanpak en ik deel dan ook van harte zijn mening dat de economische wetenschap van een samenwerking met ingenieurs in het bijzonder op het gebied van produktiefuncties veel te winnen heeft – en ten dele ook al gewonnen heeft.

Veelzijdigheid bracht voor hem ook mede dat hij zich ook graag op andere wijze uitte dan in wetenschappelijke taal. Zijn bijdragen aan tijdschriften van andere dan wetenschappelijke en economische aard zijn talrijk. Hij kon daarbij even goed als met getallen en formules met woorden spelen en zijn goed ontwikkeld gevoel voor humor tot uitdrukking weten te doen komen in aaneenschakelingen van woordspelingen.

Zijn gevoel voor humor gebruikte hij zonder moeite ook om soms zijn eigen standpunten te relativeren. In dit laatste openbaarde zich zijn bescheidenheid, een andere niet-intellectuele karaktertrek. Deze maakte de samenwerking met collegae en medewerkers zowel als leerlingen gemakkelijk en wrijvingsloos.

Hiermee nader ik de zone waarin zich een levensbericht voor deze Akademie slechts aarzelend moet begeven, die van het gevoelsleven.

Wij zullen het er over eens zijn dat zowel naar de wetenschappelijke als naar deze andere maatstaven wij in Willem Hendrik Somermeijer een gevoelig verlies geleden hebben.